

3757

۳۷۵۷

کتابخانه

www.ketab.ir

کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ ترکیه

رامین ولی زاده میدانی

عجل دلخون قراملکی

www.Kelab.ir

سرشناسه	: ولیزاده میدانی، رامین، ۱۳۷۱ -
عنوان و نام پندآور	: کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ ترکیه/ رامین ولیزاده میدانی، علی دلخون قراملکی.
مشخصات نشر	: قم: معارف معنوی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۶ ص.
شابک	: 978-600-6073-04-0 : ۱۵۰۰۰ ریال
رده‌بندی فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: گولن، فتح‌الله، ۱۹۳۸ - م.
موضوع	: Gulen, Fethullah
موضوع	: ترکیه، ارتش -- فعالیت‌های سیاسی -- تاریخ -- قرن ۲۱م
موضوع	: Turkey -- History -- Political activity -- 21st century
موضوع	: ترکیه -- تاریخ -- کودتای ۲۰۱۶ م
موضوع	: Turkey -- History -- Coup d'état, 2016
موضوع	: ترکیه -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۱م.
موضوع	: Turkey -- Politics and government -- 21st century
شناسه افزوده	: دلخون قراملکی، علی، ۱۳۷۰ -
رده‌بندی کنگره	: DR۴۷۷/۱۰۰۰۹ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویدی	: ۶۱/۳۲۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۰۰۳۳۴

عنوان: کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ ترکیه

مؤلف: رامین ولیزاده میدانی/ علی دلخون قراملکی

ناشر: انتشارات معارف معنوی

تاریخ نشر: ۱۳۹۶

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی‌مان بخشید و به طریق علم
و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان
نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

تقدیم به استاد عزیزمان

جناب آقای دکتر سید محمدرضا احمدی طباطبایی

www.Ketab.ir

فهرست

۹	 دیپاچه
۱۳	 مقدمه
۱۷	فصل اول: جمهوری نوین ترکیه
۲۰	 ۱. ترک‌ها از آسیای مرکزی تا ترکیه امروزی
۲۱	 ۲. نگرش احمالی به تاریخ سیاسی ترکیه
۲۳	 ۳. ج. رافیای آسی ترکیه
۲۴	 ۴. آب راهیت استراتژیک آن
۲۵	 ۵. ترکیه از دوران
۳۱	فصل دوم: شکاف‌های اجتماعی جامعه ترکیه
۳۴	 ۱. شکاف اسلامگرایی و
۳۶	 ۲. شکاف ارباب - رعیتی
۳۷	 ۳. شکاف ترک و کرد
۴۰	 ۴. شکاف ارتش - دولت
۴۴	 ۵. شکاف علوی‌ها و دولت ترکیه
۴۶	 ۶. آزادی بیان و مطبوعات در ترکیه
۴۹	فصل سوم: نقش نظامیان در سیاست غرب آسیا
۵۴	 ۱. مداخله نظامیان در سیاست
۶۱	 ۲. روند سیاسی شدن ارتش‌ها و نظامی شدن جهانی
۶۱	 ۳. نقش سیاسی ارتش‌های غرب آسیا
۷۱	 ۴. قدرت سیاسی ارتش پاکستان
۷۴	 ۵. مداخله نظامیان در ترکیه

۶. سیاست نظامی در اسرائیل ۷۹

۷. مداخله نظامیان در سیاست مصر ۸۳

فصل چهارم: جایگاه نظامیان در ترکیه ۹۱

۱. مداخله ارتش در سیاست ۹۵

۲. تاریخچه میلیتاریسم یا نظامی‌گری ۱۰۱

۳. مداخلت نظامیان در سیاست ۱۰۳

۴. نقش نظامیان در سیاست ترکیه ۱۰۹

۵. کودتای ۱۵ جولای و روند دموکراسی خواهی در ترکیه ۱۱۴

فصل پنجم: جنبش اجتماعی - سیاسی فتح‌الله گولن در ترکیه ... ۱۲۵

۱. زندگی گولن ۱۲۹

۲. اندیشه سیاسی گولن ۱۳۶

۳. رابطه اسلام و دموکراسی ۱۳۹

۴. امام خمینی (ره) و حکومت اسلام ۱۴۲

۵. مواضع ضد تشیع و ضد ایرانی فتح‌الله گولن ۱۴۴

۶. مذهب و لائیسیته ۱۴۶

۷. جنبش اجتماعی و سیاسی گولن ۱۵۱

۸. اندیشه محافظه کاری کلاسیک غربی ۱۵۶

۹. ابعاد سیاسی و غیر دموکراتیک جنبش گولن ۱۶۲

۱۰. جنبش گولن و حزب عدالت و توسعه ۱۶۹

فصل ششم: نقش گولن در کودتای ۱۵ جولای ۱۷۵

۱. سیالیت گفتمانی جنبش گولن ۱۷۷

۲. مواضع موافقان و مخالفان جنبش گولن ۱۸۱

۳. دلایل بروز درگیری و اختلاف گولن و اردوغان ۱۸۵

۴. ارتباط گولن با آمریکا..... ۱۸۹

۵. گولن و کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ میلادی..... ۱۹۲

۶. آمادگی شرایط برای کودتا..... ۱۹۵

فصل هفتم: چرایی وقوع کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ ترکیه..... ۲۰۳

۱. کودتای نظامی..... ۲۰۷

۱.۱. ارتش و سیاست در ترکیه..... ۲۰۷

۱.۲. کودتای ۱۹۶۰..... ۲۰۸

۱.۳. کودتای ۱۹۷۱..... ۲۰۸

۱.۴. کودتای ۱۹۸۰..... ۲۰۹

۱.۵. کودتای ۱۹۹۷..... ۲۱۰

۲. تبیین دلایل وقوع کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶..... ۲۱۱

۲.۱. محدود کردن نقش ارتش در شورای امنیت ملی..... ۲۱۲

۲.۲. منحل شدن سازمان «ارگنه کن» و نارضایتی ارتش..... ۲۱۳

۲.۳. اصلاحات قانون اساسی ارتش و سلب مصونیت‌های ارتش..... ۲۱۳

۲.۴. اصلاح ماده ۳۵ قانون اساسی در سال ۱۰۱۳..... ۲۱۴

۲.۵. عدول حزب عدالت و توسعه از ارزشهای کلاسیک..... ۲۱۶

۲.۶. سرکوب جنبش گولن و نظریه محرومیت نسبی..... ۲۱۸

۳. چرایی نافرجامی کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶..... ۲۱۹

۳.۱. حمایت بخش عمده‌ای از جامعه اردوغان..... ۲۲۰

۳.۲. تسویه عناصر امنیتی- سیاسی توسط اردوغان..... ۲۲۱

۳.۳. عدم توسل کودتاگران به خشونت..... ۲۲۱

۳.۴. نقش برجسته نیروهای پلیس ویژه..... ۲۲۲

- ۳,۵. عدم مشارکت نیروهای مسلح حامی دولت در کودتا ۲۲۲
- ۳,۶. نقش رسانه‌های تصویری خصوصی ۲۲۳
- ۳,۷. محکومیت کودتا از سوی احزاب مخالف ۲۲۳
۴. آینده ترکیه به کدام سو خواهد رفت؟ ۲۲۳
- ۴,۱. اردوغان و گسترش اقتدارگرایی در ترکیه ۲۲۴
- ۴,۲. کدستان ترکیه و سناریوی پیش رو در دوران پساکودتا ۲۲۷
- ضمائم ۲۳۱
- فهرست نامه ۲۴۵

دیباچه

اطلاع از نحوه سیاست‌گذاری‌ها و رویکردهای سیاست داخلی و خارجی ترکیه همواره به عنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در بررسی روابط بین‌الملل موردتوجه مسئولان ایرانی و سایر کشورهای منطقه و حتی جهان قرار داشته است. ترکیه به حکم موقعیت استراتژیک خود و همسایگی با کانون‌های بحران منطقه‌ای و قدرت قابل‌قبول اقتصادی و سیاسی که دارد، طی چند دهه اخیر به یکی از شاخصه‌های مهم سیاسی در بررسی فرآیند کلی تحولات منطقه تبدیل شده است. شناخت نوسانات موجود در سیاست ترکیه، اطلاع از ائتلاف‌ها و مناسبات این کشور همواره در اتخاذ تصمیمات درست بر عرصه بین‌المللی برای مقامات ایرانی مهم بوده و درک نادرست از سیاست‌های سیاسی این کشور می‌تواند چهره‌ای مخدوش و غلط از سیاست‌گذاری‌های کلان آنکارا ارائه کرده و تصمیمات نهایی در مورد بسیاری از مسائل کلان منطقه را دچار خدشه کند. لذا بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار در سیاست‌گذاری‌های داخلی و بین‌المللی ترکیه و ساختار مؤسسات سیاسی، شکاف‌ها و مشکلات سیاسی و اجتماعی موجود در این کشور حائز اهمیت است. بررسی نخله‌های مختلف سیاسی و ایدئولوژیک در جامعه ترکیه بر اساس تنیدگی رویکردهای دینی باگرایش‌های سیاسی در این میان گریزناپذیر است، به ویژه در شرایطی که این موضوع را متوجه باشیم که دولت اسلام‌گرا، حاکم بر ترکیه رویکردی متفاوت از برداشت مردم کشورمان نسبت به اسلام را ارائه می‌دهد و سعی دارد آن را به عنوان الگوی موفق در عرصه

بین‌الملل ترویج دهد. شاخص‌های دیگر نظیر کودتای نافرجام تابستان گذشته در ترکیه و بررسی عوامل پشت پرده این کودتا و سناریوهای مطرح‌شده در این زمینه می‌تواند اندکی غبار از چهره ناآشنای سیستم سیاست‌گذاری‌های ترکیه را بزداید.

کتاب حاضر کوششی برای تحلیل کودتای پانزدهم جولای ۲۰۱۶ ترکیه است. این پژوهش پس از بررسی اجمالی جمهوری نوین ترکیه، شکاف‌های اجتماعی جامعه ترکیه و نقش نظامیان در سیاست غرب آسیا، بازیگران مؤثر در کودتای پانزدهم جولای را مورد مطالعه قرار داده است. نظامیان و جنس فتح‌الله از جمله بازیگران مؤثر در کودتای پانزدهم جولای محسوب می‌شوند، که کتاب پیش رو به صورت تفصیلی به نقش هر یک از آن‌ها و ریشه‌های وقوع کودتا پرداخته است. پیامدها و نتایج کودتای پانزدهم جولای نیز به تفصیل تحلیل قرار گرفته است. اهمیت استراتژیک کشور ترکیه برای جمهوری اسلامی ایران و فقدان منابع لازم برای شناساندن کودتای اخیر موجب شد کتاب پیش رو تهیه شود.

در پایان بر خود لازم می‌دانم که از همه کسانی که در به نتیجه رسیدن این اثر مؤثر بودند، تقدیر و تشکر خالصانه کنم. هدایت‌های اساتید دلسوز دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) بی‌شک تأثیر بسزایی در این امر داشته است؛ لذا ادب ایجاب می‌کند که از اساتید عزیز دانشنده معارف اسلامی و علوم سیاسی نهایت تشکر را به عمل آورم. لازم است از راجع‌بینی‌های جناب آقای دکتر سید محمدرضا احمدی طباطبایی عضو هیئت علمی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)

نیز کمال قدردانی را داشته باشم. توفیق روزافزون دانش‌پژوهان ساعی در
مسیر تحقق آرمان‌های بلند نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران را
آرزومندم.

وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَعَلَيْهِ التَّكْلَانُ

www.Ketab.ir

مقدمه

مداخله نظامیان به عنوان یکی از گروه‌های اجتماعی سازمان‌یافته در سیاست از جمله بحث‌های مهم در جامعه‌شناسی سیاسی است. مداخله نظامیان در سیاست پدیده‌ای است جهانی که در اکثر کشورها با درجات مختلف متفاوت وجود دارد. در پایین‌ترین و گسترده‌ترین سطح نظامیان به عنوان گروه‌های ذی‌نفوذ با گروه‌های فشار در نظام‌های مختلف تلاش می‌نمایند که برای رسیدن به اهداف نظامی و سازمانی خود سیاست‌گذاران را تحت تأثیر قرار دهند و در بالاترین سطح، نظامیان با قبضه مستقیم قدرت، نقش اصلی را در تصمیم‌سازی‌های سیاسی بازی می‌کنند. (Sullivan, 1991: 6).

همچنین از نظر جامعه‌شناسی سیاسی بررسی رابطه ارتش از یکسو با جامعه، گروه‌ها و نیروهای اجتماعی و از سوی دیگر با دستگاه قدرت سیاسی حائز اهمیت است؛ به عبارت دیگر، آن به نظر جامعه‌شناسی سیاسی مهم است نقشی است که ارتش‌ها به عنوان واسطه میان طبقات و گروه‌های اجتماعی از یکسو و حکومت از سوی دیگر ایفا می‌کند. معمولاً ارتش به عنوان ابزار اجرای قدرت و خشونت دولتی به صورت قانونی فاقد مسئولیت سیاسی است لیکن در عمل به دلایل مختلف مسئول است به انحاء گوناگون به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم مسئولیت اعمال قدرت سیاسی را به دست گیرد (بشیریه، ۱۳۹۳: ۲۶۲).

جمهوری ترکیه که در گذشته به آن آسیای صغیر می‌گفتند، یکی از کشورهای همسایه شمال شرقی ایران است که به لحاظ ملاحظات امنیتی و استراتژیکی اهمیت زیادی دارد. سرزمین ترکیه مانند

مستطیلی است که از سه طرف به وسیله دریاهای مهمی احاطه شده و با مساحتی کمتر از نصف مساحت ایران، سی و پنجمین کشور جهان محسوب می‌شود. موقعیت جغرافیایی ترکیه به نحوی است که دریای سیاه را از طریق تنگه‌های بسفر و داردانل و دریای مرمره به دریای اژه و مدیترانه وصل می‌نماید. به عبارتی دیگر کشوری نیمه آسیایی و نیمه اروپایی است (صارمی، ۱۳۸۲: ۷۸).

ترکیه پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی همواره دست‌خوش فراز و نشیب‌های بی‌پایان در صحنه داخلی شده است. ترکیه جدید حاصل ضعف مفرط امپراتوری عثمانی بود که با ظهور جنبش مشهور ترکان جوان و آموزه‌های مصطفی کمال پاشا، معروف به آتاتورک تشکیل شد. هدف اصلی آتاتورک تسکیم کردن رهبزد و مشی لائیسزم و سکولاریسم بر ترکیه با بی‌محتوا کردن مذهب و منطبق نمودن آن با دولت مدرن ترکیه بود. مشخصه این دوران استفاده از روش‌های غیر دموکراتیک و اقتدارگرایی سیاسی- نظامی بود (اعطی، ۱۳۸۷: ۴۴). در باب نقش نظامیان در سیاست و ارکان حکومتی ترکیه باید ابتدا اشاره داشت که فرهنگ سیاسی در ترکیه مانند سایر کشورهایی که دارای امپراتوری جهانی بوده‌اند، مبتنی بر نوعی برتری‌طلبی است (محمدی، ۱۳۸۷: ۱۹۹). هنوز هم ترک‌ها نوستالژی شکست امپراتوری عثمانی را در دروازه‌های وین در سال ۱۶۸۳ در حافظه تاریخی خود زنده نگاه داشته‌اند (عابدی گناباد، ۱۳۸۹: ۱۷۸). یکی از نویسندگان ترکیه در تأیید دیدگاه بالا می‌گوید: «وقتی در کتاب‌های رسمی تاریخ مدارس به جایی می‌رسیدیم که نوشته شده بود: عثمانی‌ها تا دروازه‌های وین را فتح کردند، اما نتوانستند از آن پیش بروند، همه ما به همراه معلمان تاریخ

در اندوه فرومی‌رفتیم. اگرچه توقف پشت دروازه‌های وین ما را اندوهگین می‌کرد، در همان حال هیچ حسی به ناتوانی عثمانی‌ها در شکست دادن ایران یا زیر سلطه نگه‌داشتن بخش‌هایی از روسیه نداشتیم (ozcan, 2001: 5). در یک عبارت دیگر می‌توان اضافه کرد ارتش در ترکیه ندرتاً علایق و منافع طبقات جدید و مدرنیست بوده است و هم‌سنگ با بروز خطر برای میراث آتاتورک و در جهت دفاع از آن و اسیونالیسم ترک مداخله کرده است (Finer, 1962: 7).

کودتاهای چهارگانه از دهه ۱۹۶۰ به این‌طرف خود شاهی بر روند ارتش سالاری و نقش بسته نظامیان در سیاست ترکیه بوده است. نظامیان بر اساس قانون اساسی و متاسفانه آموزه‌های آتاتورک، هر وقت که دولتی از رویه دموکراتیک خلع شود ب کودتای نظامی آن را ساقط نموده و با انتخابات آزاد، به ایجاد دولتی جدید اقدام می‌کنند؛ اما در ۱۵ ژوئیه ۲۰۱۶ حوادث و اتفاقاتی در ترکیه روی داد که طرح زمان بیشتری برای داوری و قضاوت در باب کودتا بودن آن لازم است، اما اتفاقات پیش و پس‌از آن از جمله تسویه حساب شخصی دولت با هزاران نفر از افسران مختلف، به این فرضیه قطعیت می‌بخشد که یک شوی نیابانی از طرف دولت انجام شده تا مخالفان خود که از قبل شناسایی شده بودند را به‌طور کامل و قانونی از رده خارج نماید. ولی درواقع برخورد خشن با طرف بی‌شمار دانشمندان و روشنفکران و دانشگاهیان به افول فرایند دموکراسی خواهی مردم ترکیه دامن می‌زند.